

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Viite: Sosiaali- ja terveysministeri Pekosen järjestämä kuulemistilaisuus perhevapaaudistuksesta 25.2.2020

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto perhevapaaudistuksen valmisteluun

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi perhevapaatyöryhmän pohjamallia lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artiklat perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi koko lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- *lapsen edun ensisijaisuus kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)*
- *lapsen oikeus syrjimättömyyteen ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaa perustuvaa erottelua (2 artikla)*
- *lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 artikla),*
- *lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)*

Lapsiasiavaltuutetun kannanotto

Lapsiasiavaltuutettu kiittää tehtyä esitystä, sillä se huomioi useita lapsiasiavaltuutetun edellisessä kuulemisessa 22.10.2019 esiin nostamia seikkoja. Lapsiasiavaltuutetun korostamat asiat ovat säilyneet samoina ja ovat tässä päivitettyinä; lihavoituna seikat, joihin perhevapaatyöryhmän pohjamallissa ei oteta kantaa:

- lapsen edun tulee olla ensisijaista perhevapaaudistuksessa
- **uudistuksen yhteydessä tulee tehdä kattava lapsivaikutusten arviointi**
- perheiden monimuotoisuus tulee huomioida perhevapaaudistuksen kaikissa vaiheissa, mukaan lukien **sairaiden ja vammaisten lasten perheet**
- molemmille vanhemmille tulee kiintiöidä yhtä paljon vanhempainvapaakuukausia
- toisen vanhemman kiintiön tulee olla mahdollista siirtää toiselle vanhemmalle tai muulle huoltajalle tilanteessa, jossa vanhempi kieltäytyy perhevapaasta

- yhden huoltajan perheissä tulee mahdollistaa molempien kiintiöiden täysimääräinen käyttö
- **muualla asuvan vanhemman mahdollisuus käyttää perhevapaita tulee mahdollistaa**
- **perhevapaaudistuksen yhteydessä on kirjattava työaikalakiin oikeus lapsen oikeuksia, tasa-arvoa ja terveyttä edistäviin imetystaukoihin Norjan mallin mukaisesti**
- vanhempien vuorottelua perhevapaalla tulee mahdollistaa niin, että hoito- ja työpäivät voivat limittyä päivä- tai viikkokohtaisesti
- **osa-aikatyö tulee mahdollistaa joustavan hoitorahan avulla molemmille vanhemmille, yksinhuoltajalle ja monimuotoisten perheiden vanhemmille**
- kotihoidon tuki tulee säilyttää
- tulee tarkastella, miten molempien vanhempien tosiasiallista mahdollisuutta jäädä hoito-vapaalle lisätään
- **perhe-etuuksien korvaustasoa tulee nostaa, etenkin vähimmäismääräisten vanhem-painpäivärahojen osalta.**

Seuraavassa lapsiasiavaltuutettu perustelee erikseen vain edellä lihavoituja huomioita ja viittaa muilta osin 22.10.2019 annettuun lausuntoon.

Lapsen oikeuksien huomioiminen perhevapaaudistuksessa

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lainsäädäntötoimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (3.1 artikla). Tämä tarkoittaa mm. sitä, että on arvioitava päätösten vaikutukset lapseen tai lapsiryhmään. Perhevapaiden järjestämisellä vaikutetaan voimakkaasti lapsen oikeuksiin ja asemaan. Sen vuoksi päätöksenteossa tulee tehdä tutkimustietoon perustuva lapsivaikutusten arviointi, eikä asiaa tule punnita ainoastaan työ-elämävaikutusten perusteella.

Muualla asuvan vanhemman mahdollisuus käyttää perhevapaita tulee mahdollistaa

Lapsen oikeutta saada hoivaa ja huolenpitoa sekä luoda kiintymyssuhteet molempiin vanhempiinsa tulee tukea myös tilanteissa, joissa vanhemmat asuvat erillään. Länsimaisen ydinperhemallin lisäksi sopimus tunnustaa hyvin erilaisia järjestelyjä, joilla perhe voi rakentua. Komitea tunnustaa, että ”perhe” viittaa lapsen oikeuksien sopimuksessa moniin erilaisiin järjestelyihin, joilla voidaan turvata pikkulasten hoito, huolenpito ja kehittyminen ja ilmaus kattaa ydinperheen, suurperheen sekä muut perinteiset ja nyky-yhteiskunnan järjestelyt edellyttäen, että nämä ovat lasten oikeuksien ja edun mukaisia.¹

Imetyksen merkitys varhaislapsuudessa

Lapsiasiavaltuutettu on jo vuonna 2006² kiinnittänyt huomiota siihen, ettei perhevapaaudistusta koskevien valmisteluiden yhteydessä ole huomioitu imetystä koskevia erityiskysymyksiä. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa Suomea tukemaan vanhempia lasten rintaruokinnan edistämisessä.³ Perusteluna on lapsen oikeus parhaaseen mahdolliseen

¹ CRC/C/GC/7, kohta 15.

² <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/tiedotteet-2009-2005/perhevapaaudistuksessa-riskeja-lapsen-oikeuksien-kannalta/>

³ YK:n lapsen oikeuksien sopimus, 24 artikla ja YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta 15 (2013) (CRC/C/GC/15)

terveydentilaan. Lapsen terveyden edistämisen kannalta myös sosiaali- ja terveysministeriö on suosittanut imetysajan pidentämistä.

Suomi ei edelleenkään ole ratifioinut kansainvälisen työjärjestön ILO:n Äitiyden suojelukonventiota vuodelta 2000. Tähän sisältyy imettävien äitien oikeus taukoihin työpäivän aikana tai työajan lyhentämiseen. Suomalaisessa työaikalainsäädännössä ei siten ole haluttu edistää lapsen oikeutta imetykseen ja äidin samanaikaista osallistumista työelämään.⁴

Norja on ratifioinut ILO:n konvention ja mahdollistanut äitien imetystauot. Norjassa kysymys lasten oikeudesta äidinmaitoon on nähty tasa-arvo- ja terveystaloudellisenä kysymyksenä, joka on kannustanut äitejä palaamaan työelämään ja itsejä kantamaan enemmän hoivavastuuta lapsistaan (emt). Suomessa imetystä koskevan työaikalainsäädännön puuttuminen vaikeuttaa lasten oikeutta parhaaseen ravintoon, eikä toteuta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitetta edistää rintaruokintaa.

Perheen toimeentulo

Lapsella on oikeus nauttia riittävästä sosiaaliturvasta, mikä käytännössä tarkoittaa lapsen huoltajan taloudellista turvaa. Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon, mikä on ensisijaisesti huoltajien vastuulla.⁵ Julkisen vallan tulee tukea lapsiperheitä mm. lapsen syntymään liittyvillä tukimuodoilla.

Perustuslain 19 §:n mukaiset oikeudet sosiaaliturvaan ovat perusta kansalliselle lainsäädännölle, jolla varmistetaan lapsen oikeus sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon. Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Jokaisella on oikeus perustoimeentulon turvaan myös lapsen syntymän perusteella. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että vanhempainpäivärahojen vähimmäismäärän tasoa tulee nostaa. Myös muiden perhe-etuuksien korvaustasoa tulee tarkastella.

Osa-aikatyö tulee mahdollistaa joustavan hoitorahan avulla molemmille vanhemmille, yksinhuoltajalle ja monimuotoisten perheiden vanhemmille

Perhevapaauudistuksessa tulee olla mahdollista limittää hoito- ja työpäivät myös päiväkohtaisesti, jos perhe arvioi sen lapsen edun mukaiseksi ja perheen arjen järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaiseksi. Tutkimusten mukaan osa-aikatyön tukeminen voi edistää vanhempien halukkuutta siirtyä työmarkkinoille.

Jyväskylässä 25.2.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Vs. lakimies

⁴ Marika Kytölä (2019) *Oikeus imettää? Imetyksen ja työelämän yhteensovittaminen*. Oikeus-lehti 2/2019.

⁵ YK:n lapsen oikeuksien sopimus, artikkelit 26 ja 27